

ЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Коротка анотація

У роботі поставлено проблему етичного та правового регулювання психологічних досліджень. Розглянуто можливості професійних об'єднань психологів у регулюванні дослідницької діяльності. Проведено огляд чинного законодавства з позицій правового регулювання психологічних досліджень. Розроблено схему деонтологічного аналізу психологічних досліджень. Обґрунтовано необхідність укладання та документального оформлення згоди на участь у психологічному дослідженні.

Постановка проблеми

Планування, організація та проведення психологічних досліджень є одним із базових напрямків у роботі психолога.

Із студентських лав психологи постійно залучаються до дослідницької діяльності: спочатку це тестування, опитування, кореляційні дослідження та міні-експерименти, які виконуються у межах навчальних курсів, потому – більш складні роботи, що переростають у курсові та дипломні проекти.

По завершенню вищого навчального закладу дослідницька діяльність продовжується, її специфіка та зміст визначається місцем роботи психолога, рівнем його підготовки та колом інтересів. Так, основні дослідження, що їх проводять організаційні психологи стосуються професійної придатності кандидатів на посади, особливостей професійної адаптації нових співробітників, психологічного клімату у колективі. Психологи, які працюють у спеціалізованих комісіях, психіатричних та наркологічних стаціонарах, проводять патопсихологічні дослідження. Медичні психологи при соматичних відділеннях займаються вивченням особисті пацієнтів, особливостями їх реагування на ситуацію хвороби, лікування, оперативного втручання тощо. Не менший обсяг дослідницької роботи і у шкільних

психологів, починаючи з діагностичного вивчення особистості школярів і завершуючи формуючими експериментами з удосконалення навчально-виховного процесу.

Слід відрізняти дослідницьку діяльність від науково-дослідної. Як правило, наукові дослідження проводяться під науковим керівництвом, вирізняються чіткістю структури, суворістю контролю та жорстким дотриманням етичних вимог. На виході такі дослідження мають не лише практичні дані, а й містять певні узагальнення та висновки, що претендують на наукову новизну та цінність. Саме такими мають бути курсові, дипломні та дисертаційні дослідження.

Зрозуміло, що як наукові, так і звичайні дослідницькі проекти, мають відповідати певному комплексу вимог щодо планування, проведення та обробки результатів. Окрім адекватної побудови, контролю та відповідного добору методів, будь-яке дослідження має бути вивіреном етично. Етичні аспекти психологічних досліджень набувають особливої ваги в силу специфічності дослідницького матеріалу, адже це поведінкові прояви людей, їх емоції, ціннісно-смилова сфера тощо.

Проблема етично-правового регулювання дослідницької діяльності є актуальною для сучасної української психології. Брак нормативного регулювання діяльності психологів призводить до зниження відповідальності за власні вчинки та їх наслідки. Формула “психолог несе особисту відповідальність” навряд чи є ефективною у період становлення професійних функцій. “Особиста відповідальність” поняття до-

C. 18

волі розмите, і у кожного власне уявлення про її межі. До того ж, не відпрацьована система ліцензування та сертифікації, що призводить до безконтрольності: займатись дослідницькою діяльністю може хто і як завгодно. Має місце і деонтологічна невизначеність. Етичні принципи, якими послуговуються сучасні дослідники, здебільшого запозиченні з зарубіжної психології і часто не адаптовані до автентичних умов.

Мета дослідження

Метою нашої роботи є окреслення проблемного поля етично-правового регулювання психологічних досліджень, аналіз чинного законодавства з огляду на його можливості у регулюванні цієї сфери психологічної практики та розробка варіанту такого документу, як згода на участь у психологічному дослідженні.

Етичні засади психологічних досліджень

Поняття “етика”, грецьке за походженням, етимологічно споріднене із латинським поняттям “мораль” і традиційно визначається як “специфічна система моральних принципів” [7; 60]. Як мораль, так і етика пов’язані із розумінням добра та зла, мотивів діяльності людини, її життєвих смислів та цінностей. Різниця полягає у оцінному характері першого та нормативності другого. Вчинок з позицій моралі оцінюється суб’єктивно, як такий, що відповідає чи суперечить переконанням та цінностям окремої людини. В свою чергу, етичність вчинку – це його відповідність певним стандартам, правилам та вимогам прийнятим у певному соціальному колі. У філософському словнику за редакцією І.Т. Фролова зазначено, що основне завдання етики полягає в тому, щоб навчити моралі – запропонувати ідеальну модель людських стосунків [8].

Деонтологічний аналіз психологічного дослідження передбачає його перевірку на адекватність будови, відповідність етичним принципам та стандартам науки. Нормативи такого аналізу задаються етичними кодексами, які є основними документами професійних об’єднань психологів. Як правило, кожне психологічне товариство, асоціація, центр чи служба розробляє власний кодекс, а також створює комісію з етики, яка має здійснювати контроль за етичністю дій психологів, запобігати етичним порушенням та встановлювати стягнення за неетичну поведінку.

В Україні зареєстровано близько десятка психологічних професійних об’єднань, найбільшими з яких є Товариство психологів України, Українська спілка психотерапевтів, Асоціація організаційних психологів та психологів

праці, Український центр політичного менеджменту, Асоціація політичних психологів України, Українська асоціація психодрами, Українська асоціація трансактного аналізу, також функціонують психологічні служби при Міністерстві внутрішніх справ, Міністерстві фізичної культури та спорту, Міністерстві освіти та Міністерстві охорони здоров'я. Жодна з цих організацій не зорієнтована виключно на психологічні дослідження, які, однак, є важливим напрямком їх діяльності.

Професійні об'єднання, що входять до складу міжнародних асоціацій, керуються здебільшого загальними “материнськими” кодексами етики, ті ж, що виникли на вітчизняному ґрунті, розробляють власні етичні правила. Зазначимо, що кожен кодекс має свою оригінальну структуру і зміст, які відповідають меті та основним завданням тієї або іншої організації.

Найдетальніше питання етичного регулювання досліджень розкрито у “Етичному Кодексі психолога” Товариства психологів України. Етика дослідницької діяльності розглядається у окремому розділі “Етичні правила психологічних досліджень”, де зібрані вимоги щодо планування досліджень, забезпечення надійності результатів, попередження негативного впливу на клієнта та його інформування про право відмови:

- “Планування психологічних досліджень передбачає дотримання таких умов: визначення об'єкта дослідження; чітке й однозначне формулювання його мети і завдань; встановлення контингенту обстежуваних; прогнозування можливостей використання одержаних результатів... Психолог самостійно вибирає методи роботи, керуючись при цьому вимогами максимальної ефективності та наукової обґрунтованості” [3; 507].
- “Психолог забезпечує цілковиту надійність результатів, відповідає за рішення, які приймають офіційні особи на основі його висновків та рекомендацій, запобігає можливим помилкам у діяльності непрофесіоналів...” [3; 507].
- “Психолог зводить до мінімуму ризик ненавмисного негативного

впливу на тих, хто бере участь в експерименті” [3; 508].

- “Психолог заздалегідь інформує клієнтів про право відмовитися від участі в дослідженні” [3; 508].

У кодексі також зазначено, що наявність будь-якого порушення доводить “Комісія з етики Товариства психологів України”, вона ж і накладає відповідні стягнення. Однак, це лише у випадку, якщо відповідач є членом товариства, інакше – комісія має звертатись до інших громадських організацій чи державних установ, які, в свою чергу, не мають відпрацьованих механізмів роботи з такими зверненнями.

Важливим для адаптації та критичного засвоєння є досвід деонтологічного аналізу психологічних досліджень інших країн. Ситуацію, що склалася на заході, влучно характеризують В.П. Зінченко, Ю.А. Шрейдер та Б.Г. Юдін за “круглим столом” журналу “Человек”: “Виникли так звані етичні комітети при установах, де є лабораторії, в яких проводяться експерименти. Без схвалення цих комітетів неможливе проведення експерименту. До складу таких комітетів входять не лише науковці, а й суспільні діячі, юристи, політики, священнослужителі. Окрім того – жоден науковий журнал не приймає до друку статтю про експеримент, якщо відсутні переконливі свідчення про те, що експеримент був проведений з дотриманням усіх етичних вимог” [9; 6-7].

В Німеччині існує відпрацьована система етичного регулювання діяльності психологів, в тому числі, і дослідницької практики. На державному рівні діють дві комісії, повноваження яких охоплюють усі організації та приватних осіб, що практикують у галузі психології: Комітет з етики при Професійному союзі німецьких психологів (BDP) та Комісія з етики Німецької спілки психологів (DGPs). Комісія та Комітет спільно розробляють етичні норми та принципи, стежать за їх дотриманням, накладають стягнення за порушення професійної етики та беруть активну участь у судових розглядах відповідних справ.

Норми професійної етики в Австрії встановлюються та контролюються

Професійним союзом австрійських психологів (BOEP). До того ж в країні діють два закони: Закон про психологів та Закон про психотерапію.

Багатий досвід регулювання психологічної практики в США має Американська психологічна асоціація (APA). При асоціації діє Комітет з наукової і професійної етики, основною метою якого є розробка етичних принципів, деонтологічний аналіз практики окремих психологів та надання відповідних дозволів,

C. 19

в тому числі, і на дослідницьку діяльність. До того ж при кожному університеті діють комісії (Institutional Review Boards), які аналізують плани та протоколи експериментальних досліджень викладачів і студентів щодо їх відповідності етичним нормам АПА. Схожі комісії (Ethics Committees) функціонують при лікарнях, школах, соціальних службах та інших установах де працюють психологи. Кодекс професійної етики та практики Американської психологічної асоціації є одним з найдетальніших та однозначних. Його останній перегляд 2002 року містить ретельно підібрані етичні вимоги та принципи щодо планування та проведення психологічних досліджень, їх відповідності закону та юридичним нормам, винагороди учасникам, розповсюдження і використання отриманих результатів, згоди на участь у дослідженні тощо [10].

Основними видами стягнень, що їх накладають комісії з етики, є попередження, догана, позбавлення членства у професійному об'єднанні, заборона практичної діяльності на визначений строк, позбавлення ліцензії, а також передача справи до суду (якщо було заподіяно шкоду фізичному або психічному здоров'ю людини).

Деонтологічний аналіз психологічних досліджень

Висновок про етичність або неетичність психологічного дослідження має формулюватись спеціальними комісіями на базі системного детального аналізу, ще до початку проведення дослідження. Порушення вже однієї з вимог достатньо для того, щоб дослідження було визнане неетичним та

заборонене для проведення. Такий всебічний розгляд, окрім функції допуску, несе освітній момент, стимулює професійну відповідальність і є особливо важливим для дослідників-початківців.

Таблиця 1.

Схема деонтологічного аналізу психологічних досліджень

Пр.: Експеримент Дж. Уотсона з хлопчиком Альбертом. 11-ти місячному Альберту показували щура, показ супроводжували різким неприємним звуком, який викликав страх. В результаті у Альберта було сформовано умовну реакцію страху.

Методологічна визначеність дослідження:	
û коректне визначення об'єкту та предмету дослідження;	+
û адекватне формулювання мети та завдань дослідження.	+
Вибір методів та процедури дослідження:	
û вибір ефективних та науково обґрунтованих методів дослідження;	-
û перевірка методів на адекватність меті та завданням дослідження;	-
û перевірка методів на безпечність для психічного та фізичного здоров'я учасників.	-
Дослідницькі впливи:	
û збереження почуття власної гідності та психологічного комфорту учасників;	-
û відсутність загрози для психічного та фізичного здоров'я учасників;	-
û попередження та усунення можливих негативних наслідків дослідницьких впливів.	-
Позиція дослідника:	
û компетентність дослідника (відповідна освіта, досвід роботи тощо);	+
û "безоціночне" неупереджене ставлення дослідника до учасників;	+
û безумовна повага до учасників, їх потреб, цінностей, світогляду.	-
Поінформованість учасників:	
û інформування учасників про мету, можливі наслідки та особливості процедури;	-
û інформування учасників про права та обов'язки сторін;	-
û врахування можливості учасників відмовитись від дослідження або вийти з нього;	-
û інформування учасників про отримані результати.	-
Надійність результатів, дослідницький прогноз:	
û перевірка надійності результатів (ретест, статистичне обґрунтування тощо);	+
û адекватність дослідницького прогнозу (теоретична відповідність, прогностична валідність методу тощо).	+
Використання результатів дослідження іншими особами:	
û надання достатньої та необхідної інформації (за згоди досліджуваного) замовникам, родичам та іншим особам;	-
û роз'яснення іншим особам психологічного змісту інформації та попередження її хибного тлумачення і неправильного використання;	-
Представлення результатів дослідження:	
û етичність представлення результатів дослідження громадськості (згода учасників, нерозголошення приватності, збереження конфіденційності інформації тощо).	-
Окремі випадки:	
û обґрунтованість та наукова доцільність використання обману в дослідженні;	
û обґрунтованість та наукова доцільність досліджень із ризиком негативних наслідків.	?

Деонтологічний аналіз має враховувати усі моменти, які несуть ризик неетичної поведінки психолога: від коректності визначення методологічних основ дослідження до етичності представлення його результатів. Орієнтовна

схема деонтологічного аналізу представлена у таблиці 1. З метою унаочнення матеріалу

С. 20

спробуємо проаналізувати класичний експеримент Дж. Уотсона з хлопчиком Альбертом. Вибір цього дослідження є невипадковим, адже саме воно найчастіше наводиться як приклад неетичного (Таблиця 1.).

Деонтологічний аналіз передбачає не лише ретельне порівняння із кожним пунктом етичного кодексу, а й визначення того, наскільки науково цінним та практично значимим є дослідження. Справа в тому, що наявність негативних впливів або свідомого обману часто виправдовується значимістю результатів. Ще й досі точиться дискусія з приводу того, чи переважає на терезах професійної етики внесок Дж. Уотсона в психологію очевидну неетичність його експериментів.

Зв'язок етики та права в психології

Безумовно важливим для психології є зв'язок професійної етики з законодавством країни. Оскільки одне з основних завдань держави – правове забезпечення охорони прав і свобод людини, то цілком логічним буде звернення громадянина до правоохоронних органів та суду з приводу приниження гідності, порушення меж недоторканості особи або ушкодження її психічного чи фізичного здоров'я в результаті психологічних досліджень.

Постає питання, чи є потреба у створенні спеціальних етичних комісій та комітетів, якщо проблема непрофесійної неетичної поведінки психолога може і має бути врегульовано юридично на рівні держави? Відповідь на питання передбачає вивчення проблеми співвідношення етики і права у сфері психологічних досліджень. Йдеться про те, що не завжди етична дія є правовою з точки зору закону, і, навпаки, поведінка в межах закону та права відповідає стандартам професійної етики. Р. Коттон та В. Тарвідас наводять варіанти взаємодії етики та права у практиці психологічного консультування [за 1; 83]. Спробуємо спроектувати запропоновану схему на сферу психологічних досліджень (Таблиця 2).

Співвідношення етики та права у сфері психологічних досліджень

Співвідношення етики та права	Приклад
ЕТИЧНО І ЗАКОННО Психологічне дослідження сплановане і проведене у повній відповідності з нормами професійної етики та права	<i>Учасники психологічного дослідження без примусу погодилися на участь у ньому та уклали згоду на участь</i>
ЕТИЧНО, АЛЕ НЕЗАКОННО Психологічне дослідження сплановане і проведене у повній відповідності з нормами професійної етики, однак порушує окремі вимоги чинного законодавства	<i>Психолог-дослідник відмовляється надати суду, за його вимогою інформацію, яка по домовленості з учасниками дослідження є конфіденційною</i>
НЕЕТИЧНО, АЛЕ ЗАКОННО Психологічне дослідження порушує принципи або правила професійної етики, однак повністю відповідає правовим вимогам	<i>Психолог-дослідник, на вимогу суду, дає на розгляд конфіденційні папери учасників дослідження без їх згоди</i>
НЕЕТИЧНО І НЕЗАКОННО Психологічне дослідження порушує принципи або правила професійної етики та не відповідає вимогам закону	<i>У психологічному дослідженні учасники піддавалися впливам з ризиком негативних наслідків, про які не були попереджені</i>
НЕЕТИЧНО, АЛЕ НЕ РЕГУЛЮЄТЬСЯ ЗАКОНОМ Психологічне дослідження порушує правила професійної етики, однак у законодавстві відсутні інструменти правового впливу на такі порушення	<i>Психолог-дослідник вступає у стосунки трансферу і провокує особисту залежність учасників дослідження з метою посилення власної влади над ними</i>

Варіативність співвідношення етики та права призводить до потреби у різних підходах до врегулювання питань професійної етики.

Найпростішим є варіант, коли позиції етики та права співпадають (дослідження етичне і законне або дослідження неетичне і незаконне). В таких випадках звернення до етичних комісій та судові позови мають розв'язуватися однозначно на користь правої сторони. Припустимо, що учасник дослідження скаржить до етичного комітету або звертається до суду з обвинуваченнями у тому, що дослідження призвело до змін у його світогляді, і як наслідок – втрати роботи. Якщо учасник брав участь у дослідженні добровільно і підписав згоду, в якій йшлося про ризик особистісних криз та світоглядних змін, – його позив безпідставний, оскільки дослідження відповідає усім етичним та правовим вимогам. Якщо згоду на участь не було укладено, або учасника присилювали до участі в дослідженні обманом, примусом чи погрозами, – справа буде виграна позивачем, оскільки

дії психолога порушують і принципи професійної етики і правові вимоги.

Якщо дії психолога є етичними, однак суперечать законодавству, як у випадку нерозголошення професійної таємниці на вимогу суду, він може звернутися до комісії професійного об'єднання з проханням підтримати його у суді. У протилежній ситуації комісія або комітет з етики можуть позбавити психолога права на практику, і тоді він може спробувати поновити свою діяльність через суд.

Якщо ж дії, що порушують етичні вимоги професії не підпадають під юрисдикцію закону, вся відповідальність лягає на етичну комісію саме тієї організації до складу якої входить психолог, що вчинив етичне порушення.

Такий подвійний контроль має забезпечувати особистісну безпеку як психолога так і учасників психологічних досліджень. Нажаль, процедура розгляду етичних порушень психологів в нашій країні ще недостатньо відпрацьована. Найчастіше у психологічних дослідженнях беруть участь учні загальноосвітніх шкіл та студенти вузів. Ні самі учасники, ні їх опікуни, переважно не повідомлені про свої права і обов'язки, – тому і не звертаються зі скаргами у відповідні інстанції. Як правило конфлікт, якщо такий має місце, вичерпується на рівні адміністрації закладу, де проводилося дослідження, або, в кращому випадку, на рівні методичного об'єднання.

C. 21

Правове регулювання психологічних досліджень в Україні

Кількість психологічних досліджень в Україні зростає в геометричній прогресії. Безумовними плюсами цього є активне введення психологічних знань у практику, посилення позицій психолога у суспільстві, що в свою чергу стимулює розвиток науки. Однак, як вже зазначалося, потребує доопрацювання система контролю за етикою психологічних досліджень. Оскільки не на всіх психологів, що займаються дослідницькою діяльністю, розповсюджується контроль етичних комісій, то їх дії можуть і мають бути врегульовані законодавчо.

Нажаль значна частка етичних проблем психологічних досліджень

потрапляють під класифікацію “неетично, але не регулюється законом”: культивування особистісної залежності; допустимий ступінь ризику; грошова винагорода; потреба в медичному контролі тощо. Однак питання які прямо стосуються життя, здоров’я, особистої недоторканості та свободи особи чітко та однозначно висвітлені у законодавстві України, а отже можуть бути вирішені через звернення до органів судової влади (Таблиця 3.).

Таблиця 3.

Правове регулювання психологічних досліджень

Конституція України
Стаття 3. “Людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.”
Стаття 21. “Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах.”
Стаття 27. “Кожен має право захищати своє життя і здоров’я, життя і здоров’я інших людей від протиправних посягань.”
Стаття 28. “Кожен має право на повагу до його гідності.” “Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.” “Жодна людина без вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям.”
Стаття 31. “Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя...”
Стаття 55. “Права і свободи людини і громадянина захищаються судом.”
Стаття 62. “Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувачувальним вироком суду.”
Цивільний кодекс України
Ст. 281. Право на життя. “Медичні, наукові та інші досліді можуть провадитися лише щодо повнолітньої дієздатної фізичної особи за її вільною згодою.”
Ст. 288. Право на свободу. “Забороняються будь-які форми фізичного чи психічного тиску на фізичну особу, втягування її до вживання спиртних напоїв, наркотичних та психотропних засобів, вчинення інших дій, що порушують право на свободу.”
Ст. 289. Право на особисту недоторканність. “Фізична особа не може бути піддана катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню.”
Кримінальний кодекс України
Ст. 142. Незаконне проведення дослідів над людиною. 1. “Незаконне проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, якщо це створювало небезпеку для її життя чи здоров’я, - карається штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.” 2. “Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього, двох або більше осіб, шляхом примушування або обману, а так само якщо вони спричинили тривалий розлад здоров’я потерпілого, - караються обмеженням волі на строк до п’яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.”

Цитовані статті Конституції України, Цивільного та Кримінального кодексів не є спеціалізованими щодо психології, і охоплюють широке коло проблем неетичної поведінки фахівців різних галузей. Однак вони цілком придатні для сфери психологічних досліджень і можуть бути використані як при врегулюванні питань неетичної поведінки психолога, так і в ситуації його правового захисту від необґрунтованих звинувачень зі сторони учасників дослідження. Охорона життя і здоров'я, гідності та особистої недоторканості; збереження приватності особистого і сімейного життя; добровільна згода на участь у психологічному дослідженні – основні питання, які регулюються чинним законодавством.

Згода на участь у психологічному дослідженні

Однією з обов'язкових вимог етики психологічних досліджень, яка зафіксована в усіх кодексах професійної етики, також відображена у чинному законодавстві України, є інформування учасників про зміст дослідження та отримання від них добровільної згоди на участь у ньому.

Найдетальніше проблема “поінформованої згоди” окреслена у Кодексі етики та практики Американської психологічної асоціації (від 2002 р.). У кодексі зазначено, що згода на участь у психологічному дослідженні має бути оформлена документально і підписана двома сторонами: психологом і учасником дослідження. У документі має використовуватися лише чітка і прозора термінологія, зрозуміла учасникам. Згода має містити інформацію про мету дослідження, його тривалість, характер та наслідки дослідницьких впливів, права і обов'язки сторін, межі конфіденційності, також фіксувати право учасників на відмову від участі у дослідженні та виходу із нього. Важливою є проблема згоди неповнолітніх та недієздатних учасників. В такому разі згода укладається з батьками, опікунами або

C. 22

іншими юридично вповноваженими особами, якщо це дозволено законодавством [10].

Головною метою згоди на участь є етична регуляція психологічних

досліджень, до того ж вона може бути використана при розгляді справ щодо порушення професійної етики в спеціалізованих комісіях та суді.

Наведемо приклад згоди на участь в психологічному дослідженні. Зрозуміло, що це лише один із варіантів документу, структура та зміст якого обумовлені специфікою дослідження¹.

Житомирський державний університет імені Івана Франка Кафедра соціальної та практичної психології				
ЗГОДА				
НА УЧАСТЬ У ПРОГРАМІ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ				
Я Віталій Олександрович Климчук , аспірант кафедри соціальної та практичної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка пропоную Вам взяти участь у програмі розвитку внутрішньої мотивації.				
Мета програми – вивчення можливостей розвитку внутрішньої мотивації навчальної діяльності шляхом перебудови системи цінностей особистості.				
Тривалість програми. Ви протягом трьох тижнів відвідаєте 7 занять:				
I-III	IV	V	VI	VII
по 6 годин	1 тиждень	6 годин	1 тиждень	6 годин
Через 6 місяців після завершення програми буде проведено додаткове дослідження.				
Права та обов'язки дослідника. Дослідник зобов'язаний поважати гідність учасників програми, створювати сприятливі умови для їх особистісного зростання. Дослідник має право відмовити учаснику у подальшому перебуванні в програмі.				
Відповідальність дослідника. Дослідник несе відповідальність за особисту безпеку учасників в процесі дослідження; за конфіденційність приватної інформації отриманої під час програми.				
Права обов'язки учасників програми. Учасники зобов'язані вчасно відвідувати усі заняття та виконувати завдання. Учасники мають право вийти з дослідження, попередньо об'явивши причини.				
Представлення результатів дослідження. Результати дослідження плануються до представлення на наукових конференціях та публікації у науковій літературі. При обробці результатів будуть використовуватися індивідуальні дані та результати роботи групи, однак Ваше ім'я та інша приватна інформація не використовуватиметься. Особисті дані (прізвище, група, факультет) потрібні лише для повторних досліджень. Вся інформація буде збережена в таємниці.				
Результати будуть повідомлені Вам по завершенню програми, до їх публікації в наукових виданнях чи представлення на наукових конференціях.				
Умови виходу з програми. Якщо Ви забажаєте вийти з програми, то зможете зробити це коли завгодно без будь-яких негативних наслідків, однак є можливість нівелювання особистісних змін, досягнутих Вами під час роботи на заняттях.				
Участь у програмі безкоштовна, ніхто не отримує матеріальних винагород чи заохочень.				
Якщо у Вас виникнуть додаткові питання, можете звертатися до мене чи до наукового керівника цієї роботи, кандидата психологічних наук, доцента Олександра Леонідовича Музики, завідувача кафедри соціальної та практичної психології.				
Дякую!				
Я, _____ усвідомлюю, що моя участь у програмі є цілком добровільною і що я можу відмовитися від участі в ній або вийти з неї в будь-який момент без жодних негативних наслідків для себе.				
Учасник _____		Дата _____		
Керівник _____				

Сподіваємось, що укладання згоди на участь стане правилом для

¹ за матеріалами дисертаційного дослідження В.О. Климчука “Психологічні детермінанти розвитку внутрішньої мотивації студентів у навчальній діяльності”

сучасних психологів і наблизить практику психологічних досліджень в Україні до світових норм професійної етики.

Висновки

Етично-правове регулювання психологічних досліджень є однією з актуальних проблем сучасної науки. Основними “етичними” документами у психології є кодекси професійної етики, в яких систематизовано основні етичні вимоги до діяльності психолога. Кодекси базуються на міжнародних та загальнодержавних простановах, чинному законодавстві та специфічній для окремих галузей і організацій внутрішньо-нормативній документації.

Непрофесійне неетичне ставлення психолога може принизити гідність учасника дослідження, спровокувати загрозу для його психічного або фізичного здоров'я. Такі дії інкримінуються як злочин і мають розглядатися спеціальними комісіями з етики, а також у судовому порядку.

З метою правового захисту як клієнта так і психолога-дослідника укладається згода на участь в психологічному дослідженні як юридична угода між двома сторонами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глэддинг С. *Психологическое консультирование. 4-е изд.* – СПб.: Питер, 2002. – 736 с.
2. Мартин Д. *Психологические эксперименты.* – СПб.: ЕВРОЗНАК, 2002. – 480 с.
3. *Основи психології: Підручник / За ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця.* – К.: Либідь, 1999. – 632 с.
4. Перре М., Бауманн У. *Клиническая психология.* – СПб.: Питер, 2002. – 1312 с.
5. *Психологічна деонтологія: етичні кодекси. Хрестоматія / Укладач В.О. Климчук.* – Житомир, 2003. – 64 с.
6. Солсо Р.Л., Джонсон Х.Х., Бил М.К. *Экспериментальная психология: практический курс.* – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 528 с.
7. *Соціологія: словник термінів і понять / За заг. ред. М.А. Козловця.* – Житомир: Видавництво “Волинь”. – 2003. – 236 с.
8. *Философский словарь / Под. ред. И.Т. Фролова.* – М.: Политиздат, 1991. – 560 с.
9. *Этика и психология: уровни сопряжения / Круглый стол журнала «Человек» (В.П. Зинченко, Ю.А. Шрейдер, Б.Г. Юдин).* — 1996. – №2. – С.37-41.
10. *Ethical Principles of Psychologists and Code Of Conduct APA / <http://www.apa.org/ethics>.*